

BROTTLIGHET OCH OTRYGGHET I STAD OCH PÅ LANDSBYGD

Jonas Öberg och Charlotta Gustafsson

Sammanfattning

I detta kapitel jämförs utsatthet för ett antal brottstyper mellan olika kommungrupper, samt skillnader i otrygghet och oro att utsättas för brott. Resultatet av analysen ställs mot det lokala brottsförebyggande arbetets inriktning och utveckling. Kapitlet avslutas med en fallstudie från Malmö högskola om de boendes upplevelse av trygghet och brottslighet i Malmö.

Analysen visar att utsattheten för samtliga studerade brottstyper är störst i storstäder och större städer, och minst på landsbygden. Personrån är den brottstyp där skillnaden i utsatthet är störst och för bilstöld är skillnaden minst.

För brottstyperna misshandel, rån och bilstöld är det tydligt att skillnaderna i utsatthet har blivit mindre, mellan å ena sidan storstäder och större städer och å andra sidan landsbygden, under de senaste tio åren. Minskningen beror främst på att utsattheten minskat i städerna, och därigenom närmat sig landsbygdens genomgående lägre nivåer. Utsattheten för sexualbrott har i stället ökat under perioden. Tydligast har ökningen varit i storstäder. Utsattheten för bedrägeri är störst i storstäder, men över tid har den ökat mest på landsbygden. Utsattheten för bostadsinbrott är minst på landsbygden.

Analysen visar också att otrygghet och oro att utsättas för brott är störst i storstäder och större städer, och minst på landsbygden. Skillnaderna har dock minskat över tid, och i dag är de mindre än i början av den studerade perioden.

Brå har kartlagt det brottsförebyggande arbetet i Sveriges kommuner vid flera tillfällen. Kartläggningarna visar att arbetet har ökat under den senaste tioårsperioden, och i dag har de flesta kommuner någon sorts funktion som hanterar brottsförebyggande frågor. Större och mindre städer har ett större fokus mot brottslighet än storstäder och landsbygdskommuner. Landsbygdskommuner verkar i stället arbeta med brottsförebyggande frågor ur ett livs-kvalitetsperspektiv, medan det brottsförebyggande arbetet i storstäderna är en del av ett trygghetsskapande arbete.

Inledning

Betydelsen av lokala förutsättningar och behov har lyfts fram allt mer i diskussioner om samhällets hantering av brottslighet och otrygghet. Det finns en höjd ambition hos polisen och regeringen att förstärka och utveckla det brottsförebyggande arbetet. Målet är att det över hela landet ska finnas ett strukturerat arbete som är strategiskt utformat och genomförs utifrån lokala förutsättningar och behov (proposition 2015/16:1).

Hittills i denna publikation har den svenska brottsutvecklingen i huvudsak diskuterats utan åtskillnad mellan stad och landsbygd. På goda grunder kan man dock anta att brottsligheten kan se olika ut beroende på om det gäller en storstads- eller en landsbygdskommun. Det finns därför anledning att närmare studera skillnader och likheter mellan stad och landsbygd. I kapitlet jämförs brottslighetens sammansättning, brottsnivåer och struktur mellan olika kommuntyper. I kapitlet beskrivs också skillnader i upplevelsen av otrygghet, liksom förhållandet mellan brottslighet och trygghet. Resultaten ställs mot det lokala brottsförebyggande arbetets inriktning och utveckling.

Precis som att brottslighet och otrygghet förknippas med större städer finns det stadsdelar inom städerna där brottsligheten är högre än i andra stadsdelar. Kapitlet innehåller därför även en fallstudie från Malmö högskola om de boendes upplevelse av trygghet och brottslighet i olika stadsområden i Malmö.

Syftet med kapitlet är att beskriva skillnader i brottsligheten och dess struktur, och att inspirera lokala aktörer att ta fram egna lägesbeskrivningar.

Kommungruppsindelning

Kapitlets titel, *Brottslighet och otrygghet i stad och på landsbygd*, antyder en dikotom indelning av landet, i stad eller landsbygd. Det är dock ett ganska trubbigt sätt att dela in Sveriges 290 kommuner, från Bjurholm med en befolkning på knappt 2 500 personer till Stockholm med en befolkning på drygt 900 000. För att belysa skillnader i brottslighet och otrygghet mellan stad och landsbygd används därför i stället fyra olika kommungrupper: *storstäder*, *större städer*, *mindre städer* och *landsbygd*. Gruppindelningen baseras på Statistiska centralbyråns H-regionindelning, där H står för homogena med avseende på befolkningsunderlag. SCB:s H-regioner har slagits samman enligt följande:

- *Storstäder* är en hopslagning av SCB:s H-regioner Stockholm/Södertälje, Göteborg samt Malmö/Lund/Trelleborg A-regioner.¹ Gruppen består av 47 kommuner och utgör 16 procent av Sveriges kommuner.
- *Större städer* motsvarar kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 km radie från kommuncentrum.² Gruppen utgörs av 88 kommuner och utgör 30 procent av kommunerna.
- *Mindre städer* är en hopslagning av SCB:s H-regioner Mellanbygden och Tätbygden. Gruppen omfattar kommuner med 27 000 till 90 000 invånare inom 30 km radie från kommuncentrum och utgörs av 101 kommuner, vilket motsvarar 35 procent av landet kommuner.
- *Landsbygd* utgörs av SCB:s H-region Glesbygden. Gruppen omfattar kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 km radie från kommuncentrum. I gruppen ingår 54 kommuner, vilket utgör 19 procent av Sveriges kommuner.

Källor och data

Analysen av brottslighet och otrygghet i städer och på landsbygden bygger på data från två olika källor: Nationella trygghetsundersökningen (NTU) och statistiken över anmälda brott. Dessutom används data från kartläggningar av det brottsförebyggande arbetet som Brå genomfört åren 2004 (Brå 2005) och 2012 (Brå 2013) samt den målgruppsundersökning i lokalt brottsförebyggande arbete som Brå genomförde sommaren 2015.

NTU är en självdeklarationsundersökning som har genomförts årligen sedan 2006. Undersökningen mäter befolkningens otrygghet, oro och utsatthet för en rad olika brottstyper, däribland misshandel, personrån, sexualbrott, bedrägeri, bostadsinbrott och bilstöld. De svarande ombeds redogöra för händelser som de utsattes för under *föregående* år. Det innebär att de tidigaste uppgifterna som finns gäller undersökningsåret 2005 och de senaste uppgifterna gäller undersökningsåret 2015. En närmare beskrivning av NTU finns i det inledande kapitlet av Brottsutvecklingen i Sverige. Det totala antalet svarande i NTU över hela perioden 2005-2015 fördelar sig i kommungrupperna enligt följande: storstäder 45 200 personer, större städer 52 300 personer, mindre städer 35 800 personer och landsbygd 8 400 personer. Den årsvisa fördelningen av

¹ A-region (arbetsmarknadsregion) är ett svenskt statistiskt begrepp som beskriver näringsgeografiskt sammanhängande områden som omfattar en eller flera arbetsmarknader. Exempelvis ingår kommuner runt storstäderna vars befolkning pendlar in för arbete i gruppen Storstäder.

² En kommuns kommuncentrum utgörs av mittpunkten i den folkrikaste församlingen.

svarande mellan de olika kommungrupperna har legat stabil under undersökningsperioden.

Förutom uppgifter från NTU redovisas statistik om anmälda brott per 100 000 i befolkningen. Det är viktigt att komma ihåg att sådan statistik inte speglar den faktiska brottsutvecklingen, eftersom många olika faktorer påverkar om ett brott anmäls, faktorer som varierar över tid. Statistiken över anmälda brott ger således inte en bild av den faktiska brottsligheten, men väl en bild av den brottslighet som kommer till rättsväsendets kännedom.

Statistiken över anmälda brott i kommunerna är behäftad med ett bortfall i form av de brott där det saknas uppgift om i vilken kommun brottet begåtts. Det går däremot alltid att härleda brottet till ett län (till och med 2014) eller en region (från och med 2015), vilket gör det möjligt att beräkna bortfallets storlek. Bortfallet varierar mellan länen/regionerna, och även mellan olika brottstyper. För bedrägerier är bortfallet i vissa län/regioner mycket stort (över 80 procent) vissa år. Även vad gäller sexualbrott och personrån är bortfallet i vissa län/regioner stort vissa år. För sexualbrott och bedrägerier ökar också bortfallet under den studerade perioden. I den följande redovisningen redovisas inte uppgifter om anmälda brott på kommunnivå i de fall bortfallet är mycket stort; detta gäller brottstyperna bedrägeri, sexualbrott och personrån. År 2015 gjordes en förändring i framtagandet av uppgifter om brottsplatskommun, vilket ger ett lägre bortfall och därmed en förbättrad kvalitet från och med detta år. Det innebär dock att förändringar i statistiken över anmälda brott i kommunerna 2015 jämfört med tidigare år bör tolkas med försiktighet, eftersom de kan ha påverkats av det minskade bortfallet. En närmare beskrivning av statistiken över anmälda brott finns i det inledande kapitlet.

Den målgruppsundersökning om lokalt brottsförebyggande arbete som Brå genomförde sommaren 2015 var en enkätstudie som sedan kompletterades med telefonintervjuer med de kommuner som inte besvarat enkäten. Totalt deltog 231 av landets 290 kommuner.

Utsatthet för olika typer av brott

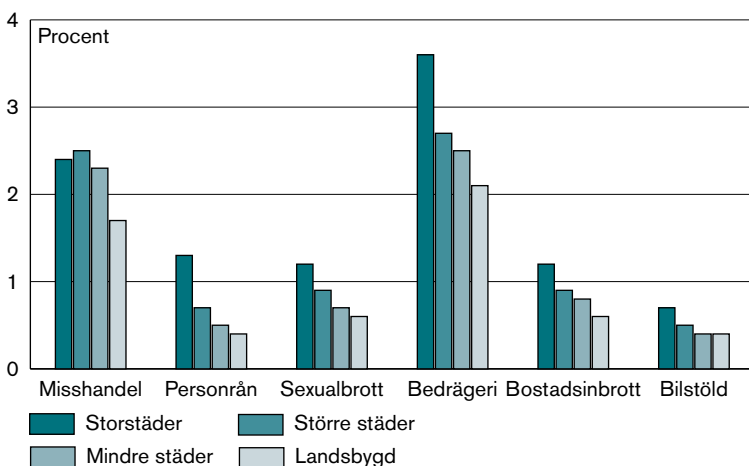
De brottstyper som studeras närmare i detta kapitel är misshandel, personrån, sexualbrott, bedrägeri, bostadsinbrott och bilstöld, det vill säga de brottstyper som ingår i NTU. En närmare beskrivning av den generella utsattheten i befolkningen för dessa brottstyper finns i kapitlet om brottsligheten generellt.

Utsattheten störst i storstäder

Som framgår av figur 1 är utsattheten för de olika studerade brottstyperna – förutom misshandel – genomgående högst i storstäder, följt av större städer och mindre städer, och lägst på landsbygden. För misshandel är utsattheten något högre i större städer än i storstäder.

De största relativa skillnaderna mellan olika kommuntyper återfinns bland bedrägerier, rån och misshandel. Vad gäller bedrägeri är skillnaden i utsatthet nära en procentenhet högre i storstäder än i större städer, även om den inte är så stor mellan större och mindre städer. Däremot är den och en dryg halv procentenhet lägre på landsbygden än i mindre städer. Också personrån är ett tydligt storstadsfenomen; figur 1 visar att skillnaderna i utsatthet för personrån inte är så stora i större och mindre städer eller på landsbygden, medan den är drygt en halv procent större i storstäder än i större städer. Även utsattheten för misshandel är tydligt lägre på landsbygden än i de övriga kommuntyperna.

Figur 1. Utsatthet i befolkningen (16-79 år) för olika brott, efter kommunstorlek, totalt för åren 2005-2015 (misshandel, personrån, sexualbrott och bedrägeri) och 2006-2015 (bostadsinbrott och bilstöld). Källa: NTU.

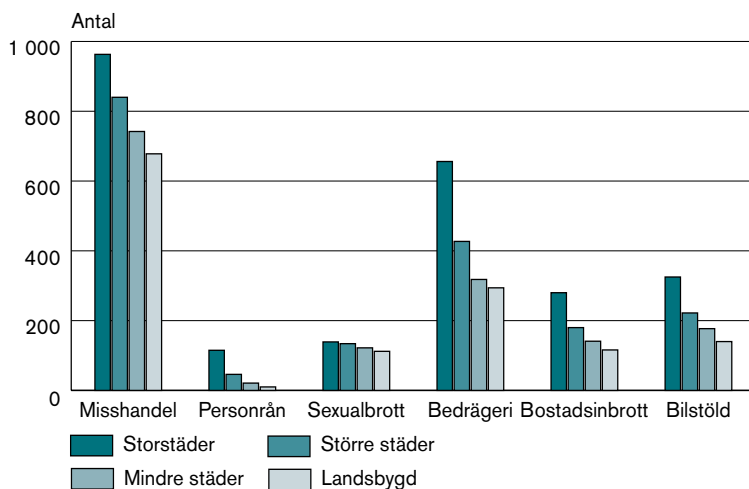
Brott som anmäls till polisen

Som tidigare nämnts speglar statistiken över polisanmälda brott inte den faktiska brottsutvecklingen, utan endast de brott som kommer till rättsväsendets kännedom.

Figur 2 visar att även brott som polisanmäls generellt är vanligare i storstäder och ovanligare på landsbygden, i relation till befolkningen. Polisanmälda sexualbrott är för övrigt ganska jämnt

fördelade mellan olika kommuntyper. Den jämna fördelningen antyder att mörkertalet för sexualbrott är större i storstäder.

Figur 2. Polisanmälda brott per 100 000 i befolkningen efter kommunstorlek, totalt för åren 2005–2015. Källa: Statistiken över anmälda brott.

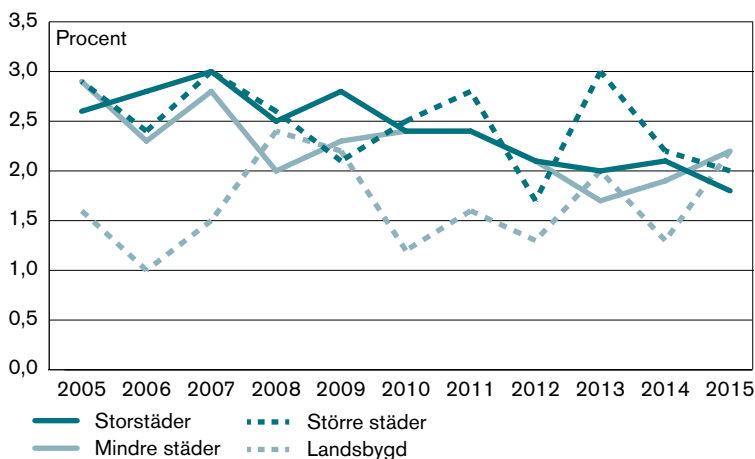
Tydlig minskning över tid av misshandel i storstäder och mindre städer

Utsattheten för misshandel har enligt NTU generellt minskat i befolkningen under de år som undersökningen genomförts. Figur 3 visar att över tid har utsattheten tydligast minskat i storstäder, större städer och mindre städer, medan den legat stabilt på en lägre nivå på landsbygden, med ett par år som undantag. Generellt är skillnaderna mellan de olika grupperna i dag också mindre än i början av undersökningsperioden. Det senaste årets ökning på landsbygden och i mindre städer innebär att utsattheten i dag är något högre där än i storstäder och större städer.

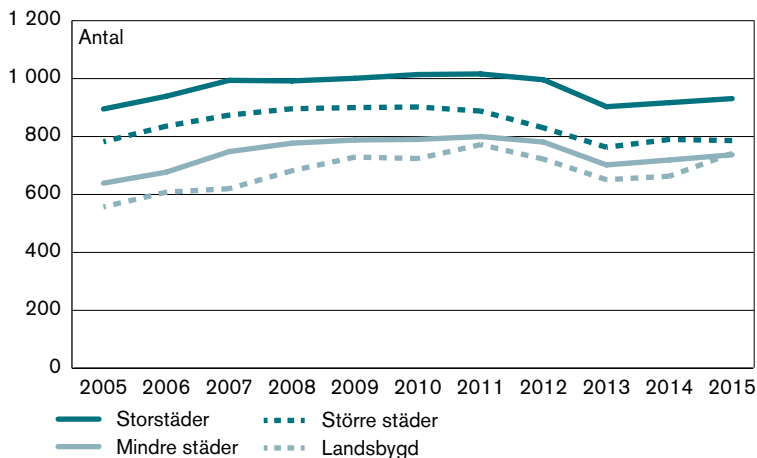
Figur 4 visar utvecklingen av misshandelsbrott som kommer till rättsväsendets kännedom. Sådana brott har ökat under den första halvan av den studerade perioden, och sedan minskat något. Utvecklingen har sett likadan ut i samtliga kommuntyper, men skillnaderna mellan storstäder och landsbygd har minskat något över tid.

Såväl utsattheten enligt NTU som statistiken över brott som hanteras av rättsväsendet visar alltså på minskande skillnader mellan stad och landsbygd. I NTU beror detta dock på en minskning av utsattheten i städer, medan det i statistiken över anmälda brott beror på en ökning av polisanmälda fall av misshandel på landsbygden.

Figur 3. Utsatthet i befolkningen (16–79 år) för misshandel, efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

Figur 4. Polisanmälda fall av misshandel (inkluderat grov) per 100 000 i befolkningen efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: Statistiken över anmälda brott.

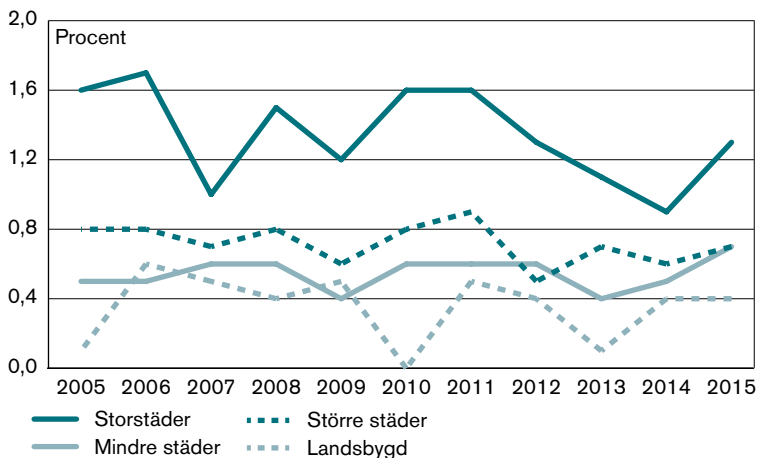

Personrån har minskat i storstäder

Utsattheten för personrån har enligt NTU minskat sedan undersökningens första mätning (2005). Figur 5 visar att utsattheten är störst i storstäderna och lägst på landsbygden. Sedan 2011 har minskningen främst skett i storstäder och större städer. Det har inneburit att skillnaderna mellan de olika kommuntyperna har minskat över tid.

Vad gäller personrån som anmäls till polisen redovisas inte uppgifterna uppdelat efter kommuntyp, eftersom bortfallet för brottsplatskommun är mycket stort.

Figur 5. Utsatthet i befolkningen (16–79 år) för personrån, efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

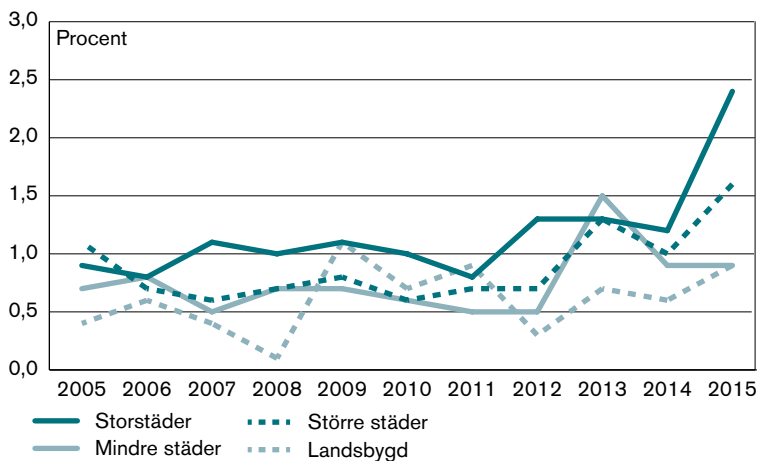

Ökning av sexualbrott – främst i storstäder

Utsattheten för sexualbrott har enligt NTU ökat sedan undersökningens första mätning. Sexualbrott är förhållandevis ovanliga, och generellt rör det sig om små andelar som över tid förändrats på decimalnivå. För en urvalsundersökning som NTU innebär det en osäkerhet, eftersom utrymmet för slumpvis variation är förhållandevis stort. Det är också tydligt i figur 6, där andelen utsatta i de olika kommungrupperna varierar mycket mellan olika år och det är svårt att uttyda någon tydlig trend. Sett till hela den studerade perioden har utsattheten dock ökat i samtliga kommungrupper. Tydligast är ökningen i storstäder.

Inte heller sexualbrott som anmäls till polisen redovisas, eftersom bortfallet för brottsplatskommun är mycket stort.

Figur 6. Utsatthet i befolkningen (16–79 år) för sexualbrott, efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

Bedrägerier vanligast iorstäder, men ökar mest på landsbygden

Utsattheten för bedrägeri har enligt NTU ökat sedan undersökningens första mätning. Som framgår av figur 7 har utsattheten utvecklats ganska likartat i samtliga kommungrupper under den tidsperiod som det finns uppgifter för, men nivån har genomgående varit högst iorstäder och lägst på landsbygden. Vid den senaste mätningen har utsattheten för bedrägeri dock ökat på landsbygden, och är större där än i större och mindre städer.

Figur 7. Utsatthet i befolkningen (16–79 år) för bedrägeri, efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

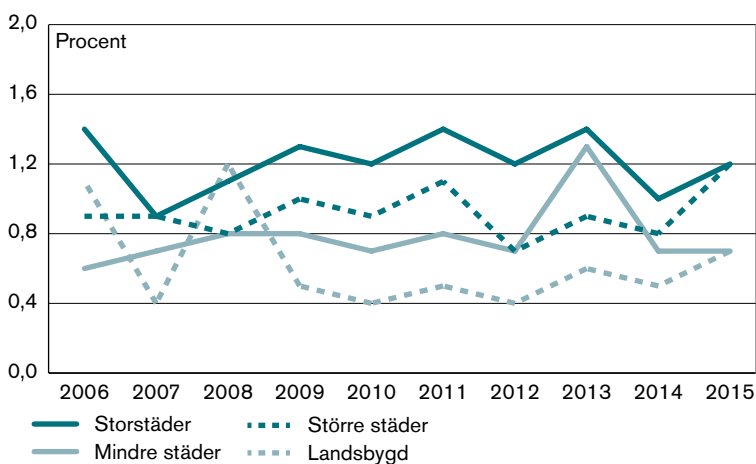

Inte heller bedrägerier som anmäls till polisen redovisas, eftersom bortfallet för brottsplatskommun är mycket stort.

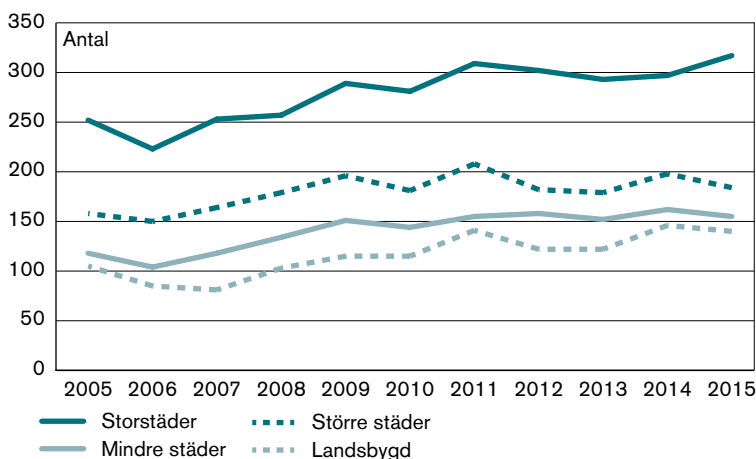
Bostadsinbrott mindre vanligt på landsbygden

Utsattheten för bostadsinbrott har enligt NTU legat relativt stabil sedan undersökningens första mätning. Figur 8 visar att utsattheten är störst i storstäder och minst på landsbygden. Under den studerade tidsperioden har utsattheten inledningsvis ökat i storstäder för att sedan minska igen.

Figur 8. Utsatthet för bostadsinbrott bland landets hushåll, efter kommunstorlek, 2006–2015. Källa: NTU.

Figur 9. Polisanmälda bostadsinbrott per 100 000 i befolkningen efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: Statistiken över anmälda brott.

I resterande kommuntyper har nivån legat relativt stabil med undantag för några kraftiga årsvisa svängningar. Vid den senaste mätningen ökade utsattheten i större städer till samma nivå som i storstäder.

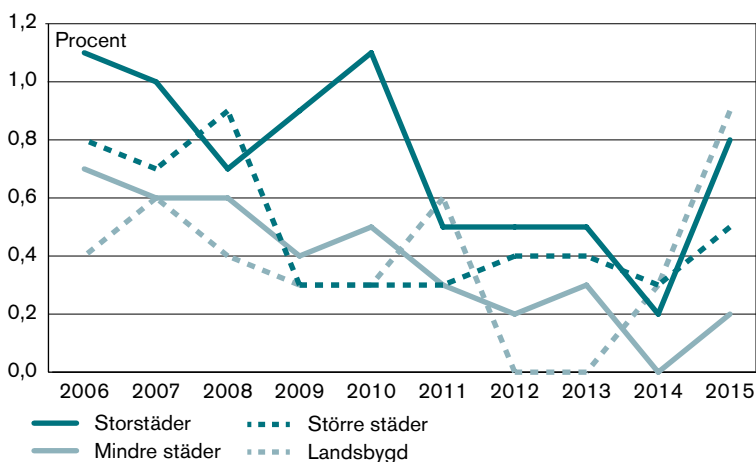
Bostadsinbrott som hanteras av rättsväsendet är vanligare i storstäder följt av större städer, och mindre vanligt i mindre städer och på landsbygden. Bland sådana bostadsinbrott har det inledningsvis skett en ökning i alla kommuntyper under den studerade perioden. Ökningen har sedan 2011 övergått till en jämnare nivå.

Bilstölderna har minskat i samtliga kommuntyper

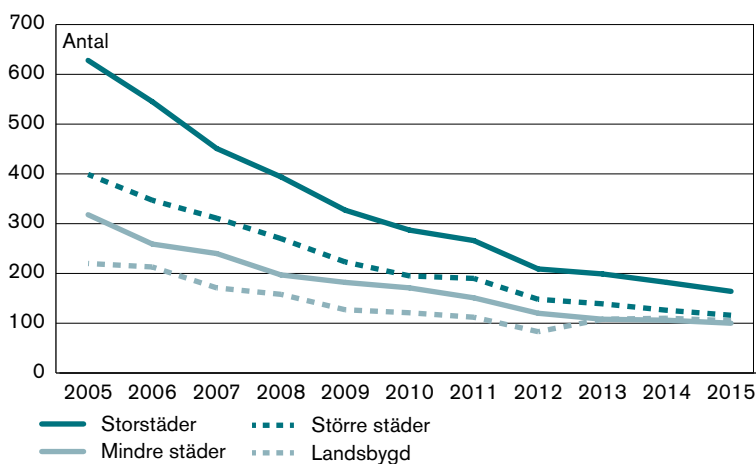
Utsattheten för bilstöld har enligt NTU minskat i samtliga kommuntyper under hela den studerade perioden, sedan undersökningens första mätning. Utsattheten är störst i storstäder och minst på landsbygden, även om skillnaderna minskat. Vid den senaste mätningen visade NTU en ökning i utsattheten i samtliga kommuntyper, som störst i storstäder och på landsbygden.

Bilstölder som polisanmäls har minskat under hela den studerade perioden. Sådana bilstölder har genomgående varit vanligare i storstäder, följt av större och mindre städer, och minst vanliga har de varit på landsbygden. Skillnaderna mellan de olika kommuntyperna har dock blivit mindre över tid.

Figur 10. Utsatthet för bilstöld bland landets hushåll, efter kommunstorlek, 2006–2015 (endast hushåll med bil). Källa: NTU.

Figur 11. Polisanmälda bilstölder per 100 000 i befolkningen efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: Statistiken över anmälda brott.

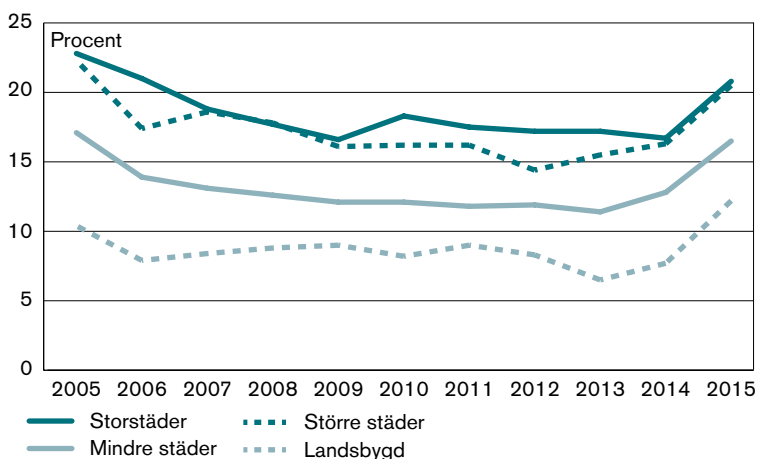
Otrygghet och oro att utsättas för brott

I NTU ställs också en rad frågor kring den upplevda otryggheten och oron över att utsättas för olika typer av brott. En sådan fråga är hur otrygg man skulle känna sig om man gick ut ensam en sen kväll i det egna bostadsområdet. Sedan första mätningen minskade andelen som känner sådan otrygghet³ i befolkningen totalt, från 21 procent 2005 till 15 procent 2015. Vid den senaste mätningen 2016 har andelen dock ökat igen, till 19 procent. Om ökningen är ett trendbrott eller en tillfällig avvikelse är för tidigt att säga.

Figur 12 visar att otryggheten enligt NTU är störst i storstäder och större städer, och lägst på landsbygden. Figuren visar också att otryggheten över tid minskat inom samtliga kommungrupper, men att den under de senaste åren ökat igen.

³ De som svarat att de antingen känner sig *ganska otrygga*, *mycket otrygga* eller *att de inte går ut ensamma i det egna bostadsområdet sent på kvällen på grund av otrygghet*.

Figur 12. Andel i befolkningen (16–79 år) som känner otrygghet om de går ut ensam en sen kväll efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

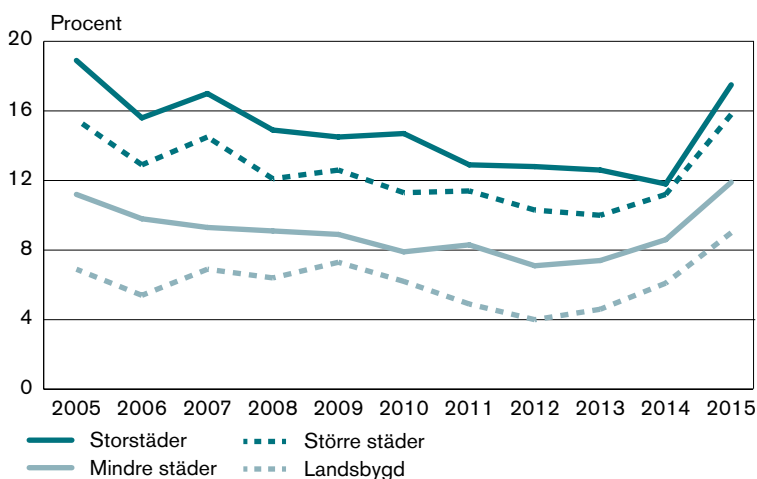

Oro för våldsbrott

Den andel i befolkningen totalt som känner mycket eller ganska stor oro för att utsättas för våldsbrott minskade från 15 procent vid NTU:s första mätning 2005 till 11 procent 2014. Vid den senaste mätningen hade andelen dock ökat igen, till samma nivå som 2005.

Oron över att utsättas för våldsbrott är störst i storstäder och större städer, och minst på landsbygden. Den har också minskat i samtliga kommungrupper, men ökat igen under de senaste åren.

Figur 13. Andel i befolkningen (16–79 år) som känner mycket eller ganska stor oro för att utsättas för våldsbrott efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

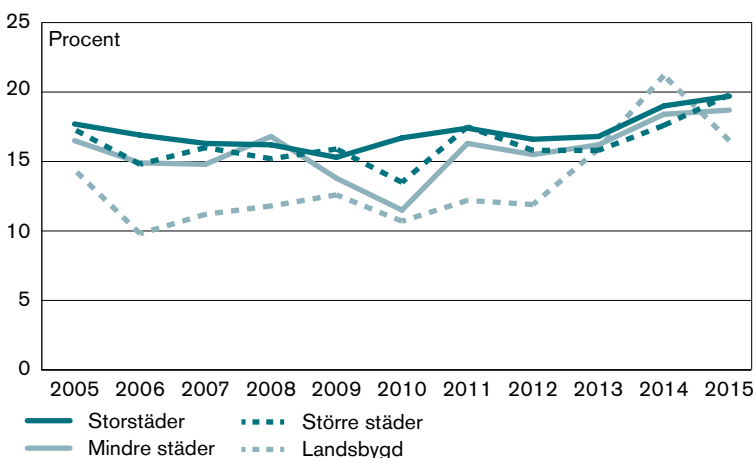

Oro för bostadsinbrott

Oron att utsättas för bostadsinbrott låg ganska stabilt runt 15 procent i landet, till och med 2011. Efter det har den ökat något, och låg vid den senaste mätningen 2015 på nära 20 procent.

Figur 14 visar att det främst är på landsbygden som oron att utsättas för bostadsinbrott ökat.

Figur 14. Andel i befolkningen (16–79 år) som känner mycket eller ganska stor oro för att utsättas för bostadsinbrott efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

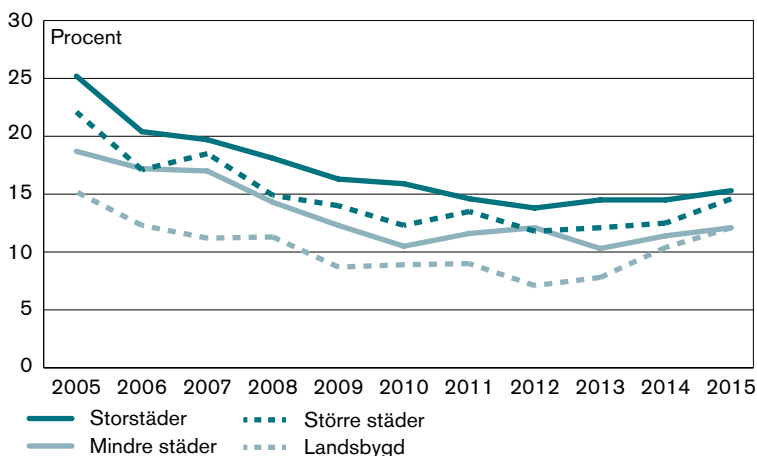
Oro för bilbrott

Oron för att utsättas för bilbrott har stadigt minskat i landet under de elva år som NTU genomförts, från drygt 20 till under 15 procent.

Figur 15 visar att sådan oro har minskat över tid i alla kommuntyper. Minskningen är dock störst iorstäder och minst på landsbygden. Det har inneburit att skillnaden mellan de olika kommuntyperna i dag är betydligt mindre än för elva år sedan. På landsbygden har oron ökat något de senaste två åren.

Sammantaget visar genomgången av uppgifter från NTU att otrygghet och oro att utsättas för olika brott är störst iorstäder och minst på landsbygden. Skillnaderna har dock minskat över tid, och i dag är de mindre än vid första mätningen för tio år sedan.

Figur 15. Andel i befolkningen (16–79 år) som känner mycket eller ganska stor oro för att utsättas för bilbrott efter kommunstorlek, 2005–2015. Källa: NTU.

Hög brottslighet, fler otrygga?

Vad gäller utsatthet för misshandel och personrån, och oro för att utsättas för våldsbrott, visar analysen (figur 3, figur 5 och figur 13) att såväl utsattheten som oron att utsättas är störst i storstäder och minst på landsbygden. Vidare har såväl utsattheten för misshandel och personrån som oron att utsättas för våldsbrott minskat över tid, främst i storstäderna, och skillnaderna mellan de olika kommuntyperna är mindre i dag än för tio år sedan. Denna utveckling har konstaterats även i undersökningar från andra länder (Ceccato 2016).

Samma mönster går också att se för utsatthet för bilstöld och oro att utsättas för bilrelaterad brottslighet. Vad gäller sådan brottslighet har utsattheten minskat kontinuerligt sedan slutet av 90-talet, då ett EU-direktiv infördes som innebär att alla nytillverkade bilar måste förses med ett elektroniskt stöldskydd. I takt med att bilparken byts ut finns det allt färre äldre bilar som saknar detta stöldskydd och som alltså kan stjälas utan särskild utrustning och kunskap. Denna förklaring får också stöd av statistik från försäkringsbolag som visar att bilar som tillverkats före 1998 anmäls stulna i högre grad än sådana som tillverkats senare (se vidare kapitlet om Stöldbrottslighet). Brås genomgång av det lokala brottsförebyggande arbetet i kommunerna 2004 visade att bilbrott var i fokus för många lokala brottsförebyggande råd, något som i dag inte alls är lika vanligt.

För bostadsinbrott är relationen delvis annorlunda mellan utsatthet och oro för att utsättas. Där har den faktiska utsattheten legat

relativt stabil på landsbygden och i mindre städer, samtidigt som oron för att utsättas ökat mest i dessa kommuntyper.

Vad gäller sexualbrott och bedrägeri omfattar NTU inte några frågor om oro att utsättas.

Exemplet Malmö: lokala variationer i trygghet

Anna-Karin Ivert, Caroline Mellgren
och Marie Torstensson Levander

Det här avsnittet fördjupar diskussionen om lokala variationer i upplevd trygghet utifrån exemplet Malmö. Analysen bygger på uppgifter från ett specialuttag ur NTU, från Malmö områdesundersökning⁴ samt från kriminalstatistiken. Inledningsvis ges en kort beskrivning av otrygghet och utsatthet för brott i Malmö i relation till riket, närliggande kommuner samt Stockholm och Göteborg. Därefter diskuteras lokala variationer inom Malmö med fokus på polariseringen mellan olika delar av staden.

Färre är trygga i Malmö än i övriga landet

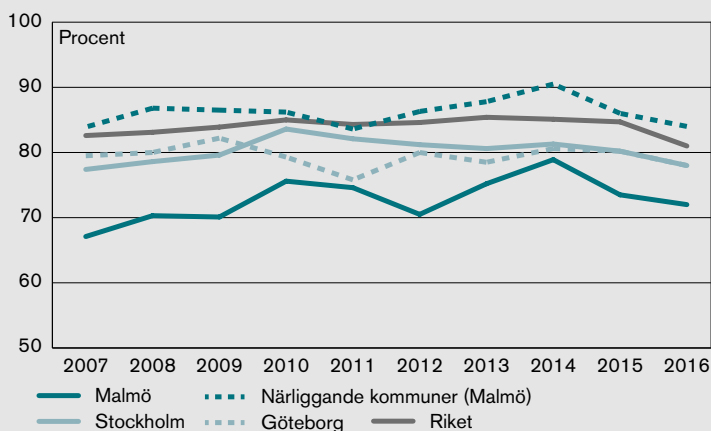
Malmö är en av Europas snabbast växande städer och har en ung, välutbildad och heterogen befolkning. Samtidigt är arbetslösheten hög, och precis som de flesta storstäder är Malmö en segregerad stad med allt fler socioekonomiskt homogena områden (Salonen 2012). Den polisanmälda brottsligheten är förhållandevis hög och har under de senaste årtiondena legat över riksgenomsnittet. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik över anmälda brott sticker Malmö inte ut i jämförelse med Stockholm och Göteborg. Under perioden 2010 till 2015 ligger den anmälda brottsligheten (per 100 000 invånare) på en lägre nivå i Malmö än vad den gör i Stockholm, och (med undantag för 2015) på en högre nivå än i Göteborg. För vissa brottstyper finns dock stora variationer mellan de olika städerna. Vad gäller självrapporterad utsatthet för personbrott enligt NTU finns inte några större skillnader mellan de tre storstäderna i de senaste årens mätningar. När det gäller självrapporterad utsatthet för egendomsbrott ligger Malmö dock på en högre nivå än både Stockholm och Göteborg.

En jämförelse av andelen som i NTU svarat att de känner sig trygga om de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsom-

⁴ En lokal trygghetsundersökning som genomförts åren 1998, 2012 och 2015.

råde visar att färre Malmöbor känner sig trygga i sina bostadsområden än boende i närliggande kommuner, Stockholm och Göteborg. År 2016 svarade 72 procent i Malmö att de kände sig trygga i sitt bostadsområde, vilket kan jämföras med 78 procent i Stockholm och Göteborg. Genomsnittet för hela riket låg 2016 på 81 procent. Även om den senaste trygghetsmätningen visar på en nedgång av andelen trygga i Malmö och närliggande kommuner, har tryggheten i Malmö ökat under den senaste tioårsperioden, och följer den generella utvecklingen i Sverige (figur 1).

Figur 1. Andel som känner sig (mycket eller ganska) trygga om de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsområde. Källa: NTU, 2007–2016.

Stora variationer i trygghetsupplevelse inom Malmö

Resultaten från NTU ger tillsammans med uppgifter om anmälda brott i kriminalstatistiken en genomsnittlig bild av situationen i Malmö gällande trygghet och utsatthet för brott. Den bilden säger dock ganska lite om hur det ser ut i olika delar inom staden. Malmö har drygt 300 000 invånare och deras upplevelser och erfarenheter av otrygghet och oro för brott skiljer sig åt beroende på vilka de är och var i staden de bor. I följande avsnitt ges en beskrivning av hur otrygghet och oro för brott varierar mellan olika områden i Malmö. De resultat som presenteras i det här avsnittet bygger på Malmö områdesundersökning 2015, som omfattar drygt 3 000 personer fördelade på 105 delområden. Malmö stad var vid undersökningens genomförande organiserad i fem stadsområden, Norr, Öster, Söder, Väster & Innerstaden, och dessa stadsområden är i sin tur indelade i mindre delområden. Malmös centrumområden

återfinns i Stadsområde Norr och Innerstaden. Inom alla fem stadsområdena finns stor variation avseende både bebyggelse och befolkningssammansättning.

Precis som i NTU finns i Malmö områdesundersökning en fråga som avser att mäta känslan av trygghet vid utevistelse i det egna bostadsområdet sena kvällar. I Malmö svarade 63 procent att de känner sig trygga⁵ när de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsområde, 15 procent svarade att de känner sig otrygga och 20 procent att de inte går ut ensamma sent på kvällen. Andelen som svarade att de känner sig trygga varierar mellan stadens olika delar, och skillnaderna är stora även inom de fem stadsområdena. Den genomsnittliga andelen trygga är lägst i stadsområde Söder (49 %) och högst i stadsområde Väster (72 %). Även inom stadsområdena finns stora variationer (se tabell 1). Inom till exempel stadsområde Söder finns delområden där nio av tio respondenter svarade att de känner sig trygga om de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsområde, men i stadsområde Söder finns också delområden där endast var tionde svarade att de känner sig trygga.

Tabell 1. Andel som känner sig trygga om de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsområde. Genomsnitt för respektive stadsområde samt andelen trygga i de delområden i stadsområdet som har högst respektive lägst nivå av trygghet. Källa: Malmö områdesundersökning 2015.

	Genomsnitt	Högst	Lägst
Malmö	63	94	10
Stadsområde Norr	70	93	50
Stadsområde Öster	58	83	29
Stadsområde Söder	49	88	10
Stadsområde Väster	72	94	34
Stadsområde Innerstaden	63	88	36

Utöver upplevd trygghet i bostadsområdet ställdes ett antal frågor som specifikt handlar om oro att utsättas för olika typer av brott i bostadsområdet. De svarande tillfrågades om, och hur ofta, de oroar sig för att bli utsatta för inbrott, skadegörelse eller stöld av fordon, överfall eller misshandel, hot eller trakasseri. Svaren på frågorna sammanställdes sedan till ett samlat mått över respondenternas oro att utsättas för brott. Måttet varierar mellan 0 och 3, ett högt värde indikerar en hög nivå av oro. Tabell 2 visar att oron att utsättas för brott generellt sett är låg i Malmö.

⁵ Att den här siffran skiljer sig från NTU samma år beror sannolikt på att svarsalternativen skiljer sig åt mellan de båda undersökningarna.

Högst är oron i stadsområde Söder och lägst i stadsområde Väster. Precis som när det gällde upplevd trygghet finns det stor variation även inom de olika stadsområdena. I vissa delområden oroar sig de svarande nästan aldrig för att utsättas för något av de efterfrågade brotten, medan de svarande i andra delområden oftare oroar sig för att utsättas för brott. De svarande oroar sig i störst utsträckning över att deras cykel ska bli stulen eller utsatt för skadegörelse (knappt 30 %). I lägst utsträckning oroar sig de svarande för att bli hotade eller trakasserade i bostadsområdet (drygt 5 %).

Tabell 2. Oro att utsättas för brott. Genomsnitt för respektive stadsområde samt nivå av oro i de delområden i stadsområdet som har högst respektive lägst nivå av oro. Källa: Malmö områdesundersökning 2015.

	Genomsnitt	Högst	Lägst
Malmö	0,8	1,4	0,3
Stadsområde Norr	0,8	1,4	0,5
Stadsområde Öster	0,8	1,4	0,5
Stadsområde Söder	0,9	1,3	0,5
Stadsområde Väster	0,6	1,1	0,3
Stadsområde Innerstaden	0,9	1,4	0,6

Det finns alltså tydliga skillnader i trygghetsupplevelsen; i vissa områden känner sig en majoritet trygga, medan andelen trygga i andra områden är betydligt mindre. Tidigare forskning om varför otryggheten varierar mellan olika områden har pekat på flera olika förklaringar till de observerade skillnaderna.

Till exempel kan en del av förklaringen ligga i att det i vissa områden bor fler individer som av olika anledningar antas ha högre benägenhet att känna sig otrygga, oavsett i vilken typ av område de bor (se t.ex. Caccato & Bamzar 2016, som menar att äldre tenderar att känna sig mer otrygga än yngre oavsett var de bor, vilket kan tänkas få till följd att otryggheten är högre i områden där det bor många äldre). En annan förklaring är att det finns något i den omgivande miljön som påverkar (nästan) alla boendes trygghetsupplevelse, oavsett deras individuella egenskaper. Förhållanden som ofta lyfts fram som förklaring till variationer i trygghet (och brottslighet) är den lokala problemnivån i form av fysiska och sociala ordningsstörningar (Wilson & Kelling 1982) och områdets nivå av kollektiv styrka (den beredskap och förmåga som finns hos de boende i området att upprätthålla gemensamma normer, hantera problem samt ingripa för "områdets bästa")

(Sampson m.fl. 1997; Sampson 2012). Den lokala problemnivån antas påverka den upplevda tryggheten genom att olika sociala och fysiska ordningstörningar signalerar fara, en brist på kontroll och att ingen bryr sig om området. I de områden där befolkningen upplever att problemnivån är hög finns ofta uppfattningen att den informella sociala kontrollen och sammanhållningen och tilliten mellan de boende är låg. Bristen på tydliga regler och gemensamma normer antas påverka den upplevda tryggheten genom att det finns en osäkerhet i huruvida andra boende i området skulle ingripa om exempelvis någon klottrade på en vägg eller försökte göra inbrott i en bil. Malmö områdesundersökning innehåller frågor som avser att mäta just dessa fenomen. För att få en bild av hur respondenterna upplevde problemnivån i sitt bostadsområde fick de ta ställning till huruvida de ansåg att olika typer av ordningstörningar (t.ex. nedskräpning, skadegörelse, berusade personer utomhus) utgjorde ett stort, litet eller inget problem i deras bostadsområde. För att mäta kollektiv styrka fick respondenterna ta ställning till hur sannolikt de trodde det vara att deras grannar skulle ingripa i olika situationer (t.ex. om någon klottrade på husväggarna) och i vilken utsträckning de upplevde att de boende i området kom överens och var hjälpsamma mot varandra. Analyser av sambandet mellan oro att utsättas för brott och lokal problemnivå visar att i de delområden där de boende upplever att problemnivån är hög är också den upplevda oron att utsättas för brott hög, och i de områden där problemnivån är lägre är också oron lägre. På motsvarande sätt finns det ett tydligt samband mellan bostadsområdets nivå av kollektiv styrka och oro att utsättas för brott – där den kollektiva styrkan är hög är oron låg (jmf. Brå 2008:16). Liknande samband finns också mellan lokal problemnivå respektive kollektiv styrka och andelen som känner sig otrygga om de går ut ensamma sent på kvällen i sitt bostadsområde.

Otryggheten minskar men skillnaderna inom staden ökar

En jämförelse av resultaten från 2012 års områdesundersökning med en liknande undersökning 1998 visar att det i de flesta delområden skett en positiv utveckling av den upplevda tryggheten.⁶ Även om det finns en positiv trend, visar resul-

⁶ Malmö områdesundersökning 1998 omfattar knappt 5 000 respondenter, och Malmö områdesundersökning 2012 omfattar drygt 4 000 respondenter. För mer utförliga beskrivningar av respektive undersökning, se Torstensson (1999) och Ivert m.fl. (2013).

taten att det på delområdesnivå finns en stabilitet avseende upplevd trygghet och oro. I de områden där oron relativt sett var hög 1998 upplevde de boende fortfarande en hög nivå av otrygghet 2012. I en del av dessa områden var otryggheten till och med högre 2012 än vad den var 1998 (Ivert, Torstensson Levander och Mellgren 2015). Över tid tenderar oron att minska för de allra flesta Malmöbor, men samtidigt verkar skillnaderna mellan stadens olika delar ha förstärkts och trygghetspolariseringen ökat under den senaste 15 årsperioden. Det finns en generell trend av ökad trygghet i Sverige, men skillnaden kvarstår mellan Malmö och riksgenomsnittet, närliggande kommuner samt övriga storstäder.

Vad kan vi ta med oss av Exemplet Malmö?

Exemplet Malmö visar att trygghetsupplevelserna kan variera stort inom en stad. Vi ser också att en generell positiv utveckling av trygghet inte nödvändigtvis innebär att tryggheten ökar lika mycket i alla områden. Snarare ser skillnaderna ut att öka mellan de mest trygga och de mest otrygga områdena. När en generell positiv utveckling inte gagnar alla delar av samhället lika mycket kallas det distributiv orättvisa. En sådan orättvisa är svårare att upptäcka när analyser av trygghetsutvecklingen baseras på större enheter som städer, län eller regioner, eller när enskilda år studeras.

Det här avsnittet har också visat att det är viktigt att studera hur stadens olika delar utvecklas i förhållande till varandra, eftersom resultaten tyder på att områdenas relativa positioner inte förändras. För att trygghetsskapande insatser ska kunna riktas mot de områden där behovet är som störst, och för att insatsernas effektivitet ska kunna utvärderas, är det därför viktigt att identifiera lokala variationer.

Referenser till Exemplet Malmö

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Otrygghet och segregation* (Rapport 2008:16). Stockholm: Fritzes.

Ceccato, V., & Bamzar, R. (2016). "Elderly Victimization and Fear of Crime in Public Spaces". *International Criminal Justice Review*, 26(2), s. 115–133.

Ivert, A.-K. m.fl. (2013). *Malmö områdesundersökning 2012. Lokala problem, brott och trygghet*. Malmö: Malmö högskola, institutionen för kriminologi.

Ivert, A-K., Torstensson Levander, M. och Mellgren, C. (2015). Den ojämlika otryggheten – stabilitet och förändring i bostadsområden över tid. *Socialvetenskaplig tidskrift* 3–4, s. 211–229.

Salonen, T. (2012). *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och boendesegregation. En sociodynamisk analys av Malmö*. (Diskussionsunderlag för kommission för ett socialt hållbart Malmö). Hämtad den 30 augusti 2016 från http://malmo.se/download/18.d8bc6b31373089f7d9800059627/1383647137957/Det+dolda+Malmö_Tapio+Salonen_Malmökommissionen_final.pdf

Sampson, R. J. (2012). *Great American city. Chicago and the enduring neighborhood effect*. Chicago: University of Chicago press.

Sampson, R. J., Raudenbush, S.W. och Earls, F. (1997). "Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy". *Science*, 277(5328), s. 918–924.

Torstensson, M. (1999). *Lokala problem, brott och trygghet i polisområde Malmö -1998 års trygghetsmätning*. Polishögskolan och avdelningen för psykiatri, Malmö, Lunds universitet.

Wilson, J. Q. och Kelling, G. (1982). "Broken windows". *Atlantic monthly*, 249(3), s. 29–38.

Det lokala brottsförebyggande arbetet

Genomgången visar att brottsligheten och otryggheten kan se olika ut beroende på boendekommunens storlek. Det innebär rimligtvis att även det lokala brottsförebyggande arbetet kan se olika ut beroende på var det bedrivs. Brå har följt upp och kartlagt det brottsförebyggande arbetet i Sveriges kommuner vid flera tillfällen. Till exempel i rapporterna *Ett steg på väg* (Brå 2005) och *Samverkan mellan polis och kommun* (Brå 2013). Sedan dess har Brå också genomfört en målgruppsundersökning bland landets kommuner. Undersökningen utgjordes av en enkätstudie som kompletterades med telefonintervjuer. Sammanlagt deltog 231 av landets 290 kommuner i undersökningen. I följande avsnitt redovisas en analys av resultat från undersökningen. Den ska dock tolkas med en viss försiktighet, eftersom olika insamlingsmetoder använts för olika kommuner och varje kommungrupp representeras av få kommuner.

De flesta kommuner har brottsförebyggande råd

Det lokala engagemanget för att hantera brott och brottslighet har ökat över en tioårsperiod. I dag har mellan 80 och 90 procent av Sveriges kommuner någon form av strategisk organisation som hanterar brottsförebyggande frågor. De kallas ofta lokala brottsförebyggande råd, men ibland något annat, som till exempel trygghetsråd eller folkhälsoråd (Brå 2015b). Dessa siffror kan jämföras med läget 2004, då endast två tredjedelar av Sveriges kommuner hade ett lokalt brottsförebyggande råd eller motsvarande samverkansform. Fördelningen över landet var också ojämn. Små kommuner uppgav mer sällan att de hade lokala råd. Län som hade få råd var då Jämtland, Västerbotten, Norrbotten, Värmland, Södermanland och Uppsala. (Brå 2005 samt Brå 2006).

Enligt målgruppsundersökningen verkar det fortfarande vara mer vanligt med lokala råd i storstäder, men andelen kommuner som har brottsförebyggande råd i de andra kommungrupperna är nästan lika stor. Det är till och med något vanligare bland mindre städer att kommunen har en samverkansöverenskommelse om brottsförebyggande arbete med polisen.

Råden varierar i storlek och sammansättning beroende på kommunens storlek och struktur. De lokala råden kan vara en liten grupp bestående av endast lokal polischef, kommunchef eller kommunalråd och en samordnare, men i vissa kommuner rör det sig om större organisationer med ett stort antal deltagare. Det finns också ofta andra, mer operativa, samverkansgrupper som arbetar delvis brottsförebyggande. De lokala rådets fokus och inriktning på arbetet påverkas av de representanter som sitter med i råden. (Brå 2015b, Ceccato och Dolmen 2013).

Olika fokus för det brottsförebyggande arbetet

Det lokala brottsförebyggande arbetets huvudfokus har traditionellt varit ungdomar, och då särskilt ungdomar som riskerar en kriminell livsstil. Parallellt med det brottsförebyggande arbetet driver de allra flesta kommuner också ett alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggandearbete (så kallat ANDT-arbete), enligt den nationella ANDT-strategin. Det är inte ovanligt att de förebyggande verksamheterna slås samman eller åtminstone samordnas. Det alkohol- och drogförebyggande arbetet är ofta riktat mot ungdomar, och de förebyggande insatserna handlar om att minska bruket av alkohol och narkotika (Brå 2005 s. 24ff, Brå 2013 s. 51, Länsstyrelserna 2016).

I Brås målgruppsundersökning framstår det som vanligt att landsbygdskommuner samordnar det brottsförebyggande arbetet med det ANDT-förebyggande. Flera av de personer som deltog i målgruppsundersökningen från mindre städer eller landsorts-

kommuner hade exempelvis titlar som folkhälsosamordnare eller drogförebyggare. Att det brottsförebyggande arbetet i landsbygdskommuner slås samman med annan prevention, som folkhälsa eller drogförebyggande, kan bland annat bero på att begränsade resurser innebär att man inte specifikt avsätter resurser till brottsförebyggande insatser, utan att arbetet i stället bedrivs utifrån ett livskvalitetsperspektiv.

Storstäderna har genomgående högre brottsnivåer än landsbygden för alla studerade brottstyper. I målgruppsundersökningen uttryckte storstäderna ett fokus på att skapa trygghet, vid sidan om alkohol, narkotika och ungdomar. Begreppet trygghet rymmer många aspekter av ett brottsförebyggande arbete. Sett till konkreta insatser rör det sig om såväl trygghetsvandringar eller förändringar av den fysiska miljön som att bygga relationer med ungdomar. Ungefär en fjärdedel av storstädernas kommuner uppgav också i målgruppsanalysen att bostadsinbrott var ett problem eller ett fokusområde för arbetet.

I målgruppsundersökningen beskriver de svarande från större och mindre städer generellt ett större fokus på brott och brottslighet än svarande från storstäder och landsbygd. I mindre städer uppger man att bostadsinbrott är ett problem man arbetar mot. Dessutom arbetar man i såväl större som mindre städer mot skadegörelse. Ett inte lika vanligt men förekommande fokus för det brottsförebyggande arbetet för de mellanstora kommungrupperna är våldsbrotten.

Sammanfattningsvis finns det tendenser i Brås målgruppsundersökning att större och mindre städer har ett större fokus mot brottslighet än storstäder och landsbygdskommuner. Landsbygdskommuner verkar i stället arbeta med brottsförebyggande frågor ur ett livskvalitetsperspektiv, och i storstäderna förfaller det brottsförebyggande arbetet vara en del av ett trygghetsskapande arbete.

Inriktningen på det brottsförebyggande arbetet följer i viss mån brottsutvecklingen

Det finns exempel på brottstyper där brottsutvecklingen och det brottsförebyggande arbetets fokus följer varandra. Ett sådant exempel är bilstölder, som stadigt har minskat över hela landet under en längre tid. För tio år sedan var det ett av de lokala brottsförebyggande arbetets huvudfokus (Brå 2005). Idag är det knappt vart tionde råd som lyfter bilstölder som ett angeläget lokalt problem eller som ett fokus för samverkan med polisen (Brå 2013). Det är rimligt att anta att förändringar i brottsstrukturen kommer att gå hand i hand med inriktningen av det lokala brottsförebyggande arbetet, och det är inte omöjligt att framtidens brottsförebyggande

insatser i högre grad kommer att riktas mot exempelvis bedrägerier som sker med hjälp av internet.

Ett brottsförebyggande arbete som riktas mot angelägna brottsproblem förutsätter att det lokalt finns funktioner och verktyg som samlar in och analyserar statistik och andra data för att skapa lokala nulägesbilder. Dessa bilder ligger till grund för resurstilldelning och prioritet av arbetet. Den lokala lägesbilden behöver därför hålla hög kvalitet. Den bör omfatta en analys som vid sidan av antalet brott också beskriver brottslighetens sammansättning och förväntade utveckling.

Referenser

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Ett steg på väg*. Rapport 2005:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Redovisning av uppdraget att analysera vilka samarbets- och arbetsformer som skapar förutsättningar för goda resultat i lokalt brottsförebyggande arbete*. E 3-0275/2006. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Samverkan mellan polis och kommun med hjälp av samverkansöverenskommelser*. Rapport 2013:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015a). *Brottsutvecklingen för vissa brott mot person fram till 2014*. Kortanalys 3/2015. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015b). *Förstärkt stöd till – och samordning av – det brottsförebyggande arbetet. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Ceccato, V. och Dolmen, L. (2013). ”Crime prevention in rural Sweden”. *European Journal of Criminology*, januari 2013, volym 10 nummer 1, s. 89–112.

Ceccato, V. (2016). *Rural Crime and Community Safety*. Abingdon-on-Thames: Routledge.

Länsstyrelserna (2016). *Lägesrapport ANDT 2015*. Länsstyrelserna rapport 2016:15. Länsstyrelserna.

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL (2010). *Kommungruppsindelning 2011. Revidering av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Proposition 2015/16:1. *Budgetpropositionen 2016 – Förslag till statens budget för 2016, finansplan och skattefrågor*.